

Розвиток інвестиційного забезпечення інтелектуалізації як передумова економічного зростання України

Проаналізовано сучасну економічну думку щодо чинників економічного зростання. Обґрунтовано важливість процесу інвестиційного забезпечення інтелектуалізації економіки, як чинника економічного зростання. На основі дослідження світового досвіду визначено напрями розвитку інвестиційного забезпечення інтелектуалізації в Україні: створення інтелектуальних кластерів та Фонду розвитку інтелектуалізації економіки.

Ключові слова: чинники економічного зростання, інвестиційне забезпечення, інтелектуалізація економіки, інтелектуальні кластери, Фонд розвитку інтелектуалізації економіки.

Розвиток процесу інтелектуалізації економіки та його позитивний вплив на інноваційні процеси стримує чимало проблем. Одна з основних – недостатність інвестиційної підтримки. Очевидною є наявність суттєвої суперечності між необхідністю інвестиційної підтримки високотехнологічних та інтелектомістких проєктів та реальними механізмами забезпечення цього. Висновок про їх недостатність можна зробити за результатами показників інноваційної активності українських підприємств та рівнем інвестування у дослідження та розвиток.

Наявні механізми інвестиційної підтримки наукових досліджень та розробок та процесу їх трансформації в інновації на ринку не дозволяють досягти високих цілей та завдань побудови інноваційної економіки. Розраховувати на підвищення продуктивності чинних джерел інвестування не можна. За рахунок державного бюджету можна інвестувати лише проєкти державного значення, і можливості його є обмеженими, як і власні кошти установ, що здійснюють наукові розробки, дослідження чи їх впровадження на ринок.

Питання розвитку, активізації інноваційної діяльності не є першими на порядку вирішення у топ-менеджерів фірм та державних діячів, а таке важливе у всіх високорозвинених країнах джерело інвестування досліджень, розробок та розвитку, як кошти банків, за сучасних умов є фактично недоступним для згаданих нами цілей.

Відповідно, актуальним є питання удосконалення та спрямування механізмів інвестиційного забезпечення сфер інтелектуалізації економіки на стимулювання економічного зростання, стрижнем чого має стати налагодження продуктивної співпраці між бізнесом, вищою освітою та наукою.

Метою статті є розроблення механізмів стимулювання інвестиційного забезпечення інтелектуалізації економіки України, що має сприяти економічному зростанню.

Останнім часом усе більше вчених у своїх дослідженнях роль основного фактора економічного зростання надають інноваційним процесам та розвитку національної інноваційної системи (НІС). Зокрема, Л.І. Федулова та І.А. Шовкун відзначають, що «В останнє десятиріччя застосування інноваційних чинників при формуванні стратегії розвитку в розвинених країнах світу набуло першочергового значення...». Це пояснюється впливом тенденцій світової економіки [1].

І. Радіонова відзначає, що саме «Урахування фактора людського капіталу ознаменувало новий етап у розвитку теорії зростання». При цьому автор зазначає, що «людський капітал є віддзеркаленням запасу знань, навичок, здатностей і

мотивів працівників до продуктивної діяльності, і він може нагромаджуватись внаслідок інвестування у певні сфери: фундаментальну освіту, систему підвищення кваліфікації, медицину, інформацій інфраструктуру» [2].

В.П. Соловійов визначив основні тенденції розвитку інноваційної сфери [3]:

- зростання не тільки значення, а й відповідальності науки і освіти;
- зростання частки вкладень в освіту та розвиток особистості у структурі ВВП;
- зміни в структурі бюджетних витрат на користь наук про людину й суспільство та наук про життя;
- підйом винахідницької активності, розширення ринку продуктів інтелектуальної діяльності;
- нарощування підприємницького по потенціалу інноваційної активності;
- збільшення інвестицій в інноваційне відновлення основного капіталу.

Цілий комплекс досліджень з даної проблематики здійснили науковці з ДУ «Інститут економіки та економічного прогнозування» [4]. У цій праці, центральну роль у процесі створення інновацій відведено сфері науки (при емпіричних дослідженнях НДДКР), яка розробляє новинки, які у подальшому реалізуються на ринку у вигляді інновацій, що дає поштовх до економічного зростання.

З аналізованих наукових праць випливає, що досягнення високого рівня економічного зростання неможливе без відповідного інвестиційного забезпечення інтелектуалізації економіки як комплексу заходів з регулювання інвестиційних потоків і здійснення безпосереднього інвестування у процес створення, передачі та комерціалізації отриманих знань на ринку у формі інновацій.

Створення інтелектуальних кластерів. Проблемі економічного зростання приділяється чимало уваги у сучасних економічних дослідженнях. Існує ціла низка теорій, які обґрунтовують основні засади та фактори, що на нього впливають. Серед них відзначимо теорії міжнародної конкурентоспроможності та постіндустріального суспільства, які отримали широке визнання та застосовуються у світовій практиці. У своїй праці ми зробили спробу просинтезувати їх положення і на основі цього розробили пропозиції щодо стимулювання економічного зростання в Україні.

Власне, вважаємо за доцільне об'єднати кластеризовані галузі, створення і успішне функціонування котрих (базуючись на положеннях теорії міжнародної конкурентоспроможності), забезпечують конкурентоспроможність економіки та подальше економічне зростання з науково-освітніми комплексами, що за умови відповідного інвестиційного забезпечення дозволить у перспективі отримати низку конкурентоспроможних на світових ринках галузей в Україні. Сама ідея розробки шляхів активізації інноваційної діяльності всередині створених кластерів обговорюється у науці. Зокрема, розглядають питання створення інноваційного кластера як підсистеми регіональної інноваційної системи. Однак результати досліджень здебільшого обмежуються констатацією необхідності інноваційної діяльності в межах кластера, не обґрунтовуючи засад та механізмів її забезпечення (зокрема, з боку владних органів) у довгостроковій перспективі

На нашу думку, основних етапів створення інтелектуальних кластерів має бути три:

1. Визначення галузей, які задовольняють вимогам до створення кластера (конкурентоспроможність, інноваційність, стійкість до криз).
2. Впровадження до них інтелектуальної компоненти.
3. Застосування результативної державної підтримки.

Щодо підґрунтя реалізації першого етапу, то існує чимало результатів досліджень вітчизняних вчених щодо потенційних для кластеризації галузей. Вважається, що стійкі позиції на внутрішньому ринку і в окремих секторах зовнішнього ринку займають такі вітчизняні галузі, як авіабудування, харчова промисловість, суднобудування [3]. Найвищу активність щодо патентування винаходів в Україні проявляють такі галузі: медична техніка, вимірювання, матеріали та металургія, цивільне будівництво, фармацевтика та інше спеціальне устаткування [1].

У рамках розробленої державної програми прогнозування науково-технологічного та інноваційного розвитку також було визначено ті українські галузі, що здатні отримувати наукові результати світового рівня [5]:

- розробка новітніх розділів математики та теоретичної фізики;
- дослідження наноструктур та розробка нанотехнологій;
- радіофізика міліметрового та субміліметрового діапазонів;
- імунобіотехнологія, біосенсорика та молекулярна діагностика;
- біотехнологія рослин та біофізика;
- біодеградація;
- кріобіотехнологія та кріомедицина;
- нейронаука, зокрема нейрофізіологія;
- інформатика;
- аерокосмічні технології.

Щодо другого етапу. Центральним об'єктом моделі є кластеризована галузь. Ми наразі абстрагувалися від загальної структури, зупинившись на їх інтелектуальних складових. Перш за все, це вищі навчальні заклади. Їх роль у даному випадку зводиться до підготовки теоретично та практично підготовлених до роботи у галузі працівників та підвищення кваліфікації вже працюючих фахівців. При цьому вищий навчальний заклад має готувати не тільки безпосередніх працівників, а усі інші групи зайнятих – зокрема, економістів, управлінців, працівників допоміжних підприємств. Для результативного виконання цієї ролі ВНЗ повинен мати складну структуру. Тобто, зважаючи на зарубіжний досвід, це має бути Університет, до складу якого входять коледжі. Коледжі мають готувати молодших спеціалістів та бакалаврів – працівників галузі; сам університет – магістрів: економістів та управлінців, докторантів, які здійснюватимуть наукові дослідження для галузі. Важливим також є питання організаційно-правової форми ВНЗ. Виходячи з теперішньої ситуації, потрібно раціональніше використовувати базу вже функціонуючого ВНЗ. Створення нового потребує, перш за все, кадрового забезпечення, що майже неможливо здійснити в короткі терміни. Відповідно, він може мати галузеве або загальне підпорядкування Міністерству освіти і науки України.

Очевидним також є те, що територіальне розташування ВНЗ має бути адекватним потребам кластеризованої галузі. Тобто коледжі мають бути розташовані у місцях безпосередніх виробництв, для того щоб забезпечити продуктивну практичну складову навчання. Університет має бути розташований за місцем перебування центру галузі – для забезпечення ефективного взаємозв'язку між ними з метою розв'язання поточних та стратегічних проблем і завдань.

Наступним елементом моделі є наукова установа. Її функція – забезпечення безперервного процесу наукових досліджень та розробок, що створять підґрунтя для інноваційної діяльності кластеризованої галузі. Тут важливим є питання організаційно-правової форми установи. Це може бути окремий науковий підрозділ університету, наукова установа при Національній академії наук України, або науковий підрозділ при підприємствах галузі. На нашу думку,

тут доцільно застосувати індивідуальний підхід, тобто виходити з наявної на теперішній момент ситуації у галузі.

Створення Фонду розвитку інтелектуалізації економіки. В Україні потрібно застосовувати механізми та заходи, що стимулюватимуть ВНЗ та наукові установи до інтелектуальної роботи. На нашу думку, дієвим заходом у цій сфері може стати створення спеціалізованої установи, фонду, який мав би забезпечувати покращення ситуації у цій сфері. Пропонованою назвою є «Фонд розвитку інтелектуалізації економіки». В Україні вже створено Державний фонд фундаментальних досліджень. Однак він здійснює лише фінансування фундаментальних наукових досліджень у системі Міністерства освіти та науки України, що не дає змоги повністю охопити потреби інтелектуалізації економіки.

Метою діяльності цього фонду має стати забезпечення розвитку інтелектуального потенціалу сфер науки та вищої освіти. Завдання фонду:

- сприяння якісному розвитку наукових та науково-педагогічних працівників в Україні;
- створення умов для покращення інфраструктури вищів та наукових установ;
- підтримка науково-технічних розробок наукових та науково-педагогічних працівників.

Об'єкти інвестування:

- капітальні інвестиції вищих навчальних закладів та наукових установ державної форми власності;
- науково-технічні роботи вищів та наукових установ, які можуть бути комерціалізованими на ринку;
- програми та курсів з підвищення кваліфікації наукових та науково-педагогічних працівників

Робота фонду має базуватися на низці принципів. До них віднесено:

1. Доцільність.
2. Конкурентність
3. Адекватність сучасним потребам економіки.
4. Прозорість.

Щодо доцільності. Кошти з фонду мають бути скеровані виключно на проекти, що входять до сфери його роботи, які перелічено вище. Їх фінансування має здійснюватись на умовах проведення відкритого конкурсу, переможців якого визначатиме комісія, яка у разі потреби має звертатися до відповідних органів, що проводять технічну та наукову експертизу проектів. До складу комісії мають входити провідні українські вчені, техніки, науково-педагогічні працівники, зарубіжні експерти.

Щодо третього принципу. Пріоритетне право на отримання коштів повинні мати проекти, предмет реалізації яких відповідає сучасним цілям економічного розвитку країни, передбаченим у загальнодержавних Стратегіях розвитку та інших офіційних документах.

Діяльність фонду доцільно організувати за європейським зразком аналогічних установ, що надають грантове фінансування. Зважаючи на мету та завдання діяльності фонду, він має фінансувати:

- навчання та підвищення кваліфікації наукових та науково-педагогічних працівників;
- інфраструктурні проекти ВНЗ та наукових установ, спрямовані на активізацію наукової та науково-педагогічної діяльності, які сприятимуть інтелектуалізації економіки України (створення наукових та навчально-наукових лабораторій, бізнес-інкубаторів тощо);

- організацію конференцій, семінарів та навчань, що можуть реально підвищити рівень наукової та науково-педагогічної майстерності працівників ВНЗ та наукових установ, сприяють налагодженню зв'язків між ними та представниками бізнесу – потенційних замовників наукових та навчальних послуг.

Основним джерелом фінансування роботи фонду має стати державний бюджет, а рівень фінансування залежатиме від успішності роботи підприємницького сектора, який згодом стане користувачем результатів роботи фонду: впроваджуватиме розроблені новинки, працевлаштовуватиме випускників вишів. Пропонований обсяг річного фінансування фонд мав би становити 1–1,5% від прибуткового податку з підприємств (виходячи з Державного бюджету на 2009 р. – це приблизно 400–600 млн. грн.).

Організаційна структура фонду також не має сильно відрізнятись від закордонних аналогів. Єдиною додатковою вимогою до неї є мінімізація можливостей для суб'єктивного підходу при відборі проектів. Для цього керівництво фондом мають здійснювати особи, добре ознайомлені з метою та завданням його діяльності: науковці, представники вищої освіти. Їх участь має здійснюватися на постійних засадах. Тут доцільно використати американський досвід агенції з економічного розвитку при Уряді США. До її складу входили професори з університетів, яким за місцем праці надавалися річні або дворічні неоплачувані відпустки зі збереженням за ними гарантій роботи. На цей час вони офіційно оформлялися в агенцію на роботу за трудовою угодою і виконували там покладені на них обов'язки.

Для зниження ймовірності корупційних проявів у керівництві фонду регулярно має здійснюватися ротація (не рідше раз на рік до половини складу конкурсної комісії має оновлюватись).

При створенні фонду не слід також забувати про зв'язок між інтелектуалізацією та бізнесом. Вихідними результатами роботи фонду будуть:

- нові знання, отримані в результаті реалізації наукових проектів;
- поліпшення умов для здійснення проектів та їх комерціалізації.

Однією з вимог до фінансування проектів фондом має стати потенційна можливість комерціалізації їх результатів чи сприяння цьому процесу (навчання потенційним навичкам комерціалізації наукових досліджень, створення умов для цього тощо).

Результати наукових досліджень, профінансованих фондом, мають бути відображені на його сторінці в Інтернеті разом із контактами осіб, що виконували проект. У розміщених звітах має бути відображено коло потенційних користувачів результатів, особливо з представників бізнесу, з якими фонд зможе працювати над впровадженням на ринок новинок чи використанням новостворених елементів інфраструктури.

Висновки. 1. Доцільним є об'єднання кластеризованих галузей (створення і успішне функціонування котрих, базуючись на положеннях теорії міжнародної конкурентоспроможності, забезпечують конкурентоспроможність економіки та подальше економічне зростання) з науково-освітніми комплексами, що за умови відповідного інвестиційного забезпечення дозволить у перспективі отримати низку конкурентоспроможних на світових ринках галузей в Україні.

2. Послідовність створення інтелектуальних кластерів має бути такою:

- Визначення галузей, які задовольняють вимогам до створення кластера (конкурентоспроможність, інноваційність, стійкість до криз).
- Впровадження до них інтелектуальної компоненти.
- Застосування результативної державної підтримки.

3. В Україні потрібно застосовувати механізми та заходи, що стимулюватимуть виші та наукові установи до інтелектуальної роботи. На нашу думку, дієвим заходом у цій сфері може стати створення спеціалізованої установи, фонду, який мав би забезпечувати покращення ситуації у цій сфері. Пропонованою назвою є «Фонд розвитку інтелектуалізації економіки». Метою діяльності цього фонду має стати забезпечення розвитку інтелектуального потенціалу сфер науки та вищої освіти. Завдання фонду:

- сприяння якісному розвитку наукових та науково-педагогічних працівників в Україні;
- створення умов для покращення інфраструктури вишів та наукових установ;
- підтримка науково-технічних розробок наукових та науково-педагогічних працівників.

Напрямами подальших досліджень питань, розглянутих у статті, є обґрунтування нормативно-правового регулювання діяльності інтелектуальних кластерів та Фонду розвитку інтелектуалізації в Україні.

Список використаних джерел

1. Федулова Л. І. Підходи до формування дієвої інноваційної стратегії України / Л. І. Федулова, І. А. Шовкун // Наука та інновації. – №3. – 2009. – С. 5–15.
2. Радіонова І. Економічне зростання з участю людського капіталу / І. Радіонова // Економіка України. – 2009. – №1. – С. 19-30.
3. Соловійов В. П. Національна стратегія інноваційного розвитку в глобалізованому світі: елементи концепції / В. П. Соловійов // Наука та інновації. – 2009. – №3. – С. 16–22.
4. Україна у вимірі економіки знань / за ред. В. М. Гейця. – К. : Основа, 2006. – 592 с.
5. Попович О. С. До питання про визначення стратегії інноваційного розвитку України / О. С. Попович // Наука та інновації. – 2009. – №3. – С. 61.

Другов А.А. Развитие инвестиционного обеспечения интеллектуализации как предусловие экономического роста Украины.

Проанализирована современная экономическая мысль относительно факторов, обеспечивающих экономический рост. Обоснована важность процесса инвестиционного обеспечения интеллектуализации экономики как фактора экономического роста. На основании исследования мирового опыта определены направления развития инвестиционного обеспечения интеллектуализации в Украине: создание интеллектуальных кластеров и Фонда развития интеллектуализации экономики. Ключевые слова: факторы экономического роста, инвестиционное обеспечение, интеллектуализация экономики, интеллектуальные кластеры, Фонд развития интеллектуализации экономики.

Druhov O.O. Investment Maintenance of Intellectualization as a Precondition for Economic Growth in Ukraine.

Modern views on factors of economic growth are analyzed. The importance of investment maintenance of economy intellectualization as the factor of economic growth is substantiated. Based on research of world experience, the directions of development of investment maintenance of intellectualization in Ukraine, in particular creation of intellectual clusters and Economy Intellectualization Development Fund are outlined.

Key words: factors of economic growth, investment maintenance, economy intellectualization, intellectual clusters, Economy Intellectualization Development Fund.

Надійшло 02.09.2010 р.